DoEPaK

DuPaK DoEPaK POPPENSPE(E)LMUSEUMKRUIMELKRANT NUMMER 19 DoEPaK DuPaK

Een *dupák* (spreek uit: d**o**e**p**a**k**) is een stang- en trucpop. Het nummer met de dupák wordt in het Tsjechische en Slowaakse volkspoppentheater met marionetten en stangpoppen altijd als toegift opgevoerd. De pop maakt sprongen waarbij zijn lijf beurtelings lang en kort wordt. Het is een truc die overeenkomt met het uitrekken en weer inkrimpen van de hals van de *Dood van Pierlala* in de poppenkast. Pierlala is een stokpop en wordt van onderaf gemanipuleerd; de dupák wordt als stangpop van bovenaf bewogen. Terwijl het rijzen van Pierlala's hals heel langzaam en onder doodse stilte geschiedt, gaat het strekken en inkrimpen van de dupák razendsnel en met veel rumoer. Dupák betekent 'stampend'. De houten voeten zijn met lood verzwaard. Het lijf van de pop is een zak van stof, waarin de houten heup waaraan de dupák hangt, gaat door de kop en het lijf heen en zit vast aan de houten heup. Het gat in de kop is iets wijder dan de dikte van de stang, waardoor de kop soepel op en neer gaat. Aan weerszijden van de kop van de dupák is een touw vastgemaakt. De touwtjes gaan omhoog en zijn bevestigd aan een speelhoutje. Door dit houtje op en neer te bewegen, rekt en krimpt het lappen lijf. De pop gaat als het ware door de knieën en voetjes over. Behalve springen kan de dupák ook om zijn as draaien; daarbij zwieren zijn armen wijd uit.

Duitsland, Zwitserland en Nederland

Theo van **DoE**sburg was een van de kunstenaars van de Nederlandse Stijlbeweging, die in 1917 werd opgericht. De daaraan verbonden kunstenaars streefden naar een zo groot mogelijke eenvoud en abstractie. Het kleurgebruik werd daarom beperkt tot rood, geel, blauw, zwart, wit en grijstinten. Theo gaf les aan het *Bauhaus* in Weimar: een academie voor beeldend kunstenaars en architecten. In de jaren twintig was de Duits-Zwitserse *Paul Klee* daar ook als docent aan verbonden. Bij Bauhaus werd veel aan theater gedaan. Daarbij waren geometrie (strakke, meetkundige vormen) en primaire kleuren het uitgangspunt. Dat kun je goed zien in de *clownskop* van Paul Klee op het plaatje hiernaast. Kijk maar naar de ruitvormige mond en de felrode hartvormige wangen. Het wit-zwarte hoofddeksel lijkt op de hoed van de Franse *Polichinelle*.

Zoek in het ***poppentheater-abc*** op onze ***websites*** naar de naam voor *theaterpoppen* die van een *gebruiksvoorwerp* gemaakt zijn.

Het goede antwoord is:
* *Houten Klaas*;
* *objectpop*.

Handpoppen (*replica's*): Zentrum Paul Klee, Bern (2005). Uitvoering en *pastichetheater*: Hetty Paërl, Amsterdam (2007).

Een kindertekening

De veelkleurige aquarel '*Puppentheater*', die Klee in 1923 schilderde, is gemaakt in een stijl die ontleend is aan de kunstenaarsvereniging *Der Blaue Reiter* ('De blauwe ruiter'). Deze stond een vermenging voor van (volks)kunst en kindertekeningen. In het midden zie je een meisje, links een trap en een gordijn. Zou dit de entree van een theater zijn? Daaronder een liggende pop, rechts een hond. Misschien is de hoge rechthoek met een punt(dak) wel een poppenkast?

Picasso en Klee

PaK net zoals Paul Klee een oud gebruiksvoorwerp, een stopcontact bijvoorbeeld, en maak daar een poppenkastpop van. Klee noemde deze figuur het *Elektrische spook*. Voor de *Luciferdoosjesgeest* gebruikte hij drie luciferdoosjes. Enkele lucifers liet hij erin zitten, zodat de geest bij het schudden van de kop kon rammelen.

Bij de *Handschoenberingde duivel* is het hoofd gemaakt van twee handschoenen. Zwarte vingers op de kop zijn de horens. Een andere vinger is de afhangende punt van de muts. Aan de witte neus hangt een (gordijn)ring. De *Witharige Eskimo* heeft een hoefijzer als kin.

Het verwerken van gebruiksvoorwerpen in een schilderij of beeld was in het begin van de vorige eeuw een nieuw fenomeen in de moderne kunst.

Bekend is bijvoorbeeld de stierenkop die de kunstenaar *Picasso* samenstelde uit een fietszadel en een stuur.

Handschoenberingde duivel/ *Handschuhberingter Teufel*.

Af en toe ...

bezocht Felix Klee (1907-1990) een *Kasperltheater* in München. Zeer zeker zal hij een keer het optreden met *Kasperl-Larifari* hebben bijgewoond.

Kasperl is een vrolijk type. Qua uiterlijk en gedrag lijkt hij een beetje op de oud-Hollandse *Jan Klaassen*.

Larifari is een schepping van *Franz Graf von Pocci*. Deze schreef veel stukken voor het bekende *marionettentheater* van *Josef* ('Papa') *Schmid*.

Boekillustratie uit: *Larifari. Drei Kasperlspiele*. Auteur: Otto Blümel, München (1914).

Oren van een clown

De *Clown met de brede oren* (oorspronkelijke naam: *Breitohrclown*) is een van de figuren die door Paul Klee gemaakt zijn. De poppen waren in eerste instantie niet als kunstwerk bedoeld, maar als speelgoed voor zijn in München geboren zoon *Felix*. Op zijn negende verjaardag kreeg deze van zijn vader een set *poppenkastpoppen*. De koppen zijn van papier-maché, gips, gebruiksvoorwerpen en stof. Het zijn traditionele en fantasiefiguren, zoals *Kasperl* met zijn vrouw, *grootmoeder*, de *agent*, de *krokodil*, de *duivel*, de *Barbier van Bagdad*, de *sultan* en nog heel veel meer. De *Witharige Eskimo* (in zijn gele jasje), *mevrouw* en de *heer Dood* en de *Luciferdoosjesgeest* zijn hierboven afgebeeld.

Zoek in het poppentheater-abc op ***www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl*** naar de naam voor de vrouw van Kasperl. Hoe heet zij?
* *Katrijn*;
* *Madelon*;
* *Gretl*.

Elektrische spook/*Elektrischer Spuk*.

Kop van zichzelf

Paul Klee (1879-1940) groeide op in Bern. In 1898 ging hij naar de kunstacademie in de Beierse hoofdstad München. In 1933 verhuisde hij weer naar zijn Zwitserse geboorteplaats.

Naast het schilderwerk en plastieken, maakte Klee ook poppentheaterfiguren naar het uiterlijk van familieleden, bekenden en zelfs van zichzelf.

Hier zie je zijn 'poppenhoofd' uit 1922. Opvallend zijn de grote ogen.

DE POPPENSPELMUSEUM
Poppenspe(e)lmuseum ©
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

DoEPaK-oplossingen
* De juiste antwoorden: *objectpop* en *Gretl*.